

YARGITAY 17. HUKUK DAİRESİNİN SİGORTA ETTİRENİN RİZİKONUN GERÇEKLEŞMESİNDEKİ KUSURUNUN ETKİSİNE DAİR E. 2016/646 K. 2016/1427 SAYILI KARARININ İNCELENMESİ

Review of the Decision Numbered C. 2016/646 D. 2016/1427 by Supreme Court 17. Civil Chamber on the Effect of Insurant's Fault in Accrue ment of Risk

Furkan EMİRALİOĞLU*

Özet

Sigorta ettirenin sigortacıyla sigorta sözleşmesi yapmasındaki temel amacı, sigortalanan menfaatte sözleşmeyle güvence altına alınan bir rizikonun gerçekleşmesi ve bu rizikonun sonucunda da zararın ortaya çıkması halinde bu zararların sigortacı tarafından giderilmesinin sağlanmasıdır. Sigorta ettiren, sigorta sözleşmesinde belirlenen primi ödeyerek rizikoyu taşımayı sigortacıya yüklemekte ve riziko gerçekleştiğinde meydana gelebilecek zararlara karşı da tam himaye beklemektedir. Ancak, sigorta himayesinden eksiksiz biçimde faydalanmak her zaman mümkün olmamaktadır. Sigortacı ile sigorta ettiren arasında kurulan sigorta ilişkisinin dolaylı yoldan tüm sigorta sistemini, milyonlarca kişiyi ve ülke ekonomisini etkilemesi sebebiyle kanun koyucu sigorta himayesinden eksiksiz bir biçimde faydalanılabilmesi ve sigorta kurumunun kötüye kullanılmaması adına birtakım düzenlemeler getirmiştir. Kanun koyucu “Rizikonun Gerçekleşmesinde Kusur” başlığı ile sigortanın hangi durumlarda koruma sağladığına ilişkin çerçeve bir düzenleme kaleme almış ve sigorta ettirene de sözleşmenin kurulmasından başlayarak rizikonun gerçekleşmesinden sonraki safhayı da kapsayacak şekilde birtakım külfetler yüklemiştir. Bu çalışmada incelenen Yargıtay kararı, sigorta ettirene yüklenen bazı külfetler ve rizikonun gerçekleşmesinde kusur konuları kapsamında eleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sigorta ettirenin külfetleri, rizikonun kusurla gerçekleştirilmesi, sigorta tazminatı

Abstract

The main purpose of the insurer, forming an insurance contract with the insurer, is to ensure that the losses are covered by the insurer in case of accrue ment of a contractually secured risk in the insured interest and emergence of the loss as a result of this risk. By paying the premium specified in the insurance contract, the insurer charges the insurer with bearing the risk and expects full patronage against the losses that may occur when the risk accrues. However, it is not always possible to benefit from the insurance protection precisely. Because of the fact that the insurance relationship between the insurer and the insurer indirectly affects the entire insurance system, millions of people and the country's economy, the legislator has brought some regulations in order to make insurance protection fully utilizable and prevent the abuse

Bu makale Etik Kurul İznine tabi değildir.

* Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi, furkan.emiralioglu@kocaeli.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-5520-4612>

of the insurance institution. The legislator has formed a framework regulation with the title of “Fault in Accrue ment of Risk” and also imposed some duties to the insurant in a particular way which begins with establishment of the contract and includes the phase after the accrue ment of risk. The Supreme Court decision reviewed in this study was criticized within the topics of some duties imposed to the insurant and the fault in accrue ment of risk.

Key Words: Duties of the insurant, accrue ment of risk with fault, insurance indemnity

GİRİŞ

Sigorta sözleşmesinin yapılması sonucunda sigortacı, sigortalanan menfaatle sigorta ilişkisi boyunca sigorta tazminatını ödeme borcunu doğuran herhangi bir rizikonun gerçekleşmemesini şayet riziko gerçekleşmiş ise zararın artmasının önüne geçilerek ödeyeceği sigorta tazminatının mümkün olduğunca düşük düzeyde kalmasını ve bu sayede de aldığı primlerden maksimum kâr elde etmeyi beklerken; sigorta ettiren ise rizikonun gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan zararlarının eksiksiz biçimde karşılanmasını hedeflemektedir. Sigorta sözleşmelerinden doğan borçların gereği gibi yerine getirilebilmesi, sigorta ilişkisinin kötüye kullanılmasının önüne geçilebilmesi ve sözleşmenin her iki tarafının da sigorta ilişkisinin kurulmasından dolayı oluşan beklentilerinin karşılanabilmesi adına kanunda birçok düzenleme bulunmaktadır. Bunun için de sigortacının tazminat ödeme borcunun hangi durumlarda söz konusu olduğu ve bu tazminatın nasıl belirleneceğine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Nitekim rizikonun gerçekleşmesinde kusur başlığı ile düzenlenen TTK m. 1429’da sigorta ettirenin kasti davranışları sonucunda riziko gerçekleşmiş ise sigortacının sigorta tazminatını ödeme borcundan kurtulduğu kaleme alınmış; TTK’nin 1435 ile 1448’inci maddeleri arasında sigorta ettirene sözleşmenin yapılması sırasında, sözleşme süresince ve rizikonun gerçekleşmesinden sonra birtakım külfetler yüklenmiştir¹. Kanun koyucu tarafından sigorta ettirene

¹ Kanun koyucu, sigorta ettirenin borç ve yükümlülüklerinden bahsetmiş olmasına rağmen tarafımızca yükümlülük kavramı yerine külfet kavramı tercih edilmiştir. Aynı şekilde, doktrinde de sigorta ettirenin yükümlülükleri olarak bahsedilenlerin sigorta ettirenin külfetleri/görevleri olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Ayrıntılı açıklama için bkz. Kemal Şenocak, ‘Mal Sigortalarında Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Vecibesi (TTK m. 1293)’ (1995) 44(1) AÜHFD 365, 375 – 388 (Şenocak, ‘Zararı Önleme’); Samim Ünan, ‘Kara Sigortalarında Sigorta Ettirenin Görevleriyle İlgili Bazı Sorunlar’ (1998) (1) SHD 97, 97 – 98 (Ünan, ‘Sorunlar’); Zehra Şeker Ögüz, *Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Tasarısına Göre Sigorta Sözleşmelerinde Sözleşme Öncesi İhbar Görevi* (Filiz Kitabevi 2010) 33 – 45 (Şeker Ögüz, İhbar Görevi); Rayegân Kender, *Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku* (Güncelleştirilmiş 15. Baskı, Onikilevha Yayıncılık 2016) 253 – 258 (Kender, Hususi Sigorta); Sevgican Aydın, *Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlali ve İhlal Halinde Sigortacının Hakları – Özellikle Oranlama Sistemine Göre Tazminattan İndirim Hakkı* (Seçkin Yayınları 2018) 11 – 14; Furkan Emiralioğlu, *Sigorta Ettirenin Zararı Önleme – Azaltma ve Sigortacının Rücu Haklarını Koruma Külfeti* (TTK m. 1448) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Ağustos 2020),

yüklenen bu külfetler ve bunların ihlal edilmesine bağlanan yaptırımlar ile yalnızca prim ödenerek sigorta himayesinden eksiksiz faydalanılmasının önüne geçilmiştir.

Çalışmamız kapsamında da “Sözleşme Öncesi Beyan Külfeti”, “Rizikoyu Ağırлаştırmama ve Ağırлаştıran Rizikoyu Beyan Etme Külfeti”, “Zararı Önleme–Azaltma ve Sigortacının Rücu Haklarını Koruma Külfeti” ile Rizikonun Gerçekleşmesinde Kusurun Etkisine” dair zarar sigortaları bakımından açıklama yapılarak, Yargıtay 17. HD. E. 2016/646 & K. 2016/1427 & T. 10.02.2016 sayılı ilamına eleştiriler getirilmiştir³. Bu eleştiriler sonucunda da söz konusu hukuki kurumların uygulama anının tespitindeki güçlüklerin bir nebze olsun giderilebilmesi hedeflenmiştir. Çalışmamızda ele alınan hukuki kurumların tüm ayrıntılarıyla izah edilmesi gibi bir amaç güdülmemiştir.

I. DAVA KONUSUNUN ÖZETİ

Yargıtay 17. HD. E. 2016/646 & K.2016/1427 & T.10.02.2016 sayılı ilamına konu olan somut olay, davacının kasko poliçesiyle teminat altına aldığı aracıyla 16.01.2013 gününde seyir halindeyken aracın motor kısmında meydana gelen yangın sebebiyle oluşan hasarı sigortacısından talep etmesi ve davalı sigortacının oluşan hasarın poliçe kapsamında olmadığını iddia ederek ödeme yapmaktan kaçınması sonucunda doğmuştur. Bunun üzerine, davacı, yargı yoluna başvurmuş ve fazlaya dair haklarını saklı tutarak 5.000 TL’nin 16.01.2013 tarihinden itibaren işleyecek ticari avans faizi ile birlikte davalıdan tahsilini istemiştir. Davalı ise davaya cevaben, aracın seyir halindeyken yanması sonucu oluşan hasarın bakımsızlık sonucu meydana geldiğini, bu sebeple hasarın teminat dışı olduğunu beyan ederek davanın reddini talep etmiştir. Davacı, 31.12.2013 tarihli dilekçesiyle talebini 49.698,38 TL’ye ıslah etmiştir.

II. YEREL MAHKEME KARARI

Yerel Mahkeme, davaya konu olan uyuşmazlık hakkında, iddia – savunma ve toplanan kanıtlara göre davanın kabulüyle, 49.698,38 TL’nin 16.01.2013 tarihinden itibaren işleyecek avans faizi ile birlikte davalıdan tahsiline karar vermiştir.

3 – 9; Merve İrem Yener, *Sigorta Sözleşmelerinde Rizikonun Ağırлаştırması* (Seçkin Yayınları 2020) 364 – 373; Doktrinde azınlıkta kalan görüşe göre külfet/görev kavramının tercih edilmesi hatalıdır. Ayrıntılar için bkz. Aslıhan Erbaş Açıklı, ‘Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlali Halinde Sigortacının Sahip Olduğu Haklarla İlgili Bazı Sorunlar’ (2019) 35(2) BATİDER 131, 133 – 145.

² Karar için bkz. <https://legalbank.net/belge/y-17-hd-e-2016-646-k-2016-1427-t-10-02-2016/2546231/> (E.T; 18.03.2021).

III. YARGITAY KARARI

Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, davanın, kasko sigortası poliçesinden kaynaklanan bir uyuşmazlık olduğunu ve sebebinin ise davacının, 16.01.2013 gününde aracıyla seyir halindeyken aracın motor kısmında meydana gelen yağ kaçaqları yüzünden oluşan yangın olduğunun tespitini yapmıştır.

Yargıtay, hukuki uyuşmazlığın çözümünde öncelikle kasko sigortasının kapsadığı teminatları tespit etmiştir. Yapılan bu tespit sonucunda, hareket veya durma halindeyken sigortalının veya aracı kullananın iradesi dışında, araca ani ve harici etkiler neticesinde sabit veya hareketli bir cismin çarpması veya aracın böyle bir cisme çarpması – müsademesi – devrilmesi - düşmesi yuvarlanması gibi kazalar ile üçüncü kişilerin kötü niyet ve muziplikle yaptıkları hareketler, aracın yanması, çalınması veya çalınmaya teşebbüs sonucu oluşan maddi zararların teminat kapsamına girdiğini belirlemiştir. Daha sonrasında Yargıtay, E – TTK m. 1293’ün kara sigortalarında sigorta ettirenin tedbir alma mükellefiyetini düzenlediğini, bu maddeye göre sigorta ettirenin zararı önlemeye ve hafifletmeye yarayacak tedbirleri almakla mükellef olduğunu, tedbir alınmaması haline bağlanan yaptırımın da E –TTK’nin 1292’inci maddesinin son fıkrasında kaleme alındığını ifade etmiştir. Bu maddeye göre de sigorta ettirenin gerekli önlemleri kasten almamış olması halinde sigorta tazminatını isteme hakkını yitireceğinin, ihmalden söz ediliyorsa sigortacının ödemekle yükümlü olduğu sigorta bedelinde indirimle gidileceğinin ve benzer düzenlemenin de Kasko Genel Şartları B – 2’de yer aldığının tespiti yapılmıştır³.

Son olarak Yargıtay, TTK m. 1429 ve 1448 üzerinde değerlendirmelerde bulunmuştur. Söz konusu bu değerlendirmelerde, TTK m. 1429’a ilişkin şu şekilde tespitler yapılmıştır: *“Sigortacı aksine sözleşme yoksa sigorta ettirenin, sigortalının, lehtarın ve bunların hukuken sorumlu bulundukları kişilerin ihmallerinden kaynaklanan zararları tazminle yükümlüdür. Sigorta ettiren, sigortalı ve tazminat ödenmesini sağlamak amacıyla bunların hukuken fiillerinden sorumlu oldukları kişiler, rizikonun gerçekleşmesine kasten sebep oldukları takdirde, sigortacı tazminat borcundan kurtulur ve aldığı primleri geri vermez.”* Aynı kanunun 1448’inci maddesine ilişkin de *“sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiği veya gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu durumlarda zararın önlenmesi ve azaltılması ve engel olunması için imkânlar dâhilinde önlemler almakla yükümlüdür ve bu yükümlülüğe aykırılık sigortacı*

³ Kasko Genel Şartları B – 2 hükmü şu şekildedir; *“B.2. Koruma Önlemleri ve Kurtarma; Sigortalı ve/veya sigorta ettiren, işbu sözleşme ile temin olunan rizikoların gerçekleştiği veya gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu durumlarda zararı önlemeye, azaltmaya, artmasına engel olmaya veya sigortacının üçüncü kişilere olan rücu haklarının korunması için imkânlar ölçüsünde önlem almakla yükümlüdür. Alınan önlemlerden doğan makul masraflar, bu önlemler faydasız kalmış olsa bile, sigortacı tarafından ödenir.”* Görüldüğü üzere, bu hüküm Türk Ticaret Kanununun 1448’inci maddesinin kısa ve başlığı farklı olan halidir. TTK m. 1448 ile ilgili yapılan açıklamalar bu hüküm için de geçerlidir.

aleyhine bir durum yaratmış ise kusurun ağırlığına göre tazminattan bir indirim yapılır” tespiti yapılmıştır⁴.

Yargıtay, yapmış olduğu bu değerlendirmelerden sonra uyuşmazlıkla ilgili olarak, *“Somut olayda davaya konu riziko poliçe vadesi içinde meydana gelmiştir. Söz konusu aracın 13.04.2012 tarihinde motor yağ kaçakları sebebiyle hafif kusurlu olarak trafik muayenesinin yapıldığı, bundan yaklaşık 10 ay sonra 16.01.2013 tarihinde trafik kasası tespit tutanağına göre 100 metre yağ akıtan aracın motordan sızan yağların alev alması sebebiyle motorunun yandığı, davacının motoru yağ sızdıran bir araç ile gerekli önlemleri almamasından dolayı tazminattan indirim olup olmayacağı tartışılmadan hatalı değerlendirme ile yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır.”* şeklinde kararını vermiştir.

IV. HUKUKİ SORUN

Somut olay bakımından tartışılması gereken husus, Yargıtay tarafından yapılan değerlendirmelere esas alınan E – TTK m. 1293, TTK m. 1448 ve TTK m. 1429’un olaya uygulanmasının mümkün olup olmadığı ve mümkün değilse hangi hükme dayanarak uyuşmazlığın çözülmesi gerektiğidir. Bu konuda kanaatimizi belirtmeden önce, söz konusu hükümler ile çalışmamız kapsamında önem arz eden ancak Yargıtay kararında tartışılmayan sözleşme öncesi beyan külfeti ile rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu beyan etme külfetine dair de kısaca değerlendirmelerde bulunulacaktır⁵.

⁴ Kanun koyucu, eski kanunda sigorta ettirenin külfetlerinin ihlal edilmesine bağlanan yaptırımları düzenleyen hükümlerde kast – kusur ayrımı yapmıştır. Buna karşın, genel hükümlerde kast hali kusurun bir derecesi olarak esas alınır ve kusur üst başlık olarak kullanılmaktadır. Bir diğer deyişle, kusur, kastı da ihmal de kapsayan bir kavramdır. Yeni kanunumuz bakımından sigorta ettirenin külfetlerinin ihlal edilmesine bağlanan yaptırımlarda genel hükümlere uygun şekilde terimler kullanılmıştır. Kanun koyucu, “sözleşme öncesi beyan külfetinin” ve “rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu beyan etme külfetinin” ihlal edilmesine bağlanan yaptırımları düzenlerken kastın varlığı ve ihmalin derecesine göre sigorta tazminatının ödeneceği yönünde hüküm getirmişken; “rizikonun gerçekleştiğini ihbar etme külfeti”, “bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme külfeti”, “zararı önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını koruma külfetini” düzenleyen maddelerde kusurun ağırlığına göre sigorta tazminatının ödeneceğini düzenlemiştir. Kusur, kast ve ihmal kavramları hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. M. Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt – 2* (Gözden Geçirilmiş 16. Baskı, Vedat Kitapçılık 2021) 58 – 64; O. Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: V/1,2* (Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2019) 67 – 75; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (25. Baskı, Yetkin Yayınları 2020) 643 – 658.

⁵ Sözleşme öncesi beyan külfeti ile ilgili olarak bkz. Şeker Ögüz, *İhbar Görevi* (n 1); İbrahim Ağsakal, *Sigorta Sözleşmesinde Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğüne Aykırılık ve Sonuçları* (Adalet Yayınları 2015); Rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu bildirme külfeti ile ilgili olarak bkz. Merih Kemal Omağ, *Türk Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması Sorunu* (Sigorta Hukuku Türk Derneği 1985); Yener (n 1); Kurtarma ve

A. Rizikonun Gerçekleşmesinde Kusur

Sigortacının sigorta sözleşmesinden doğan asli edimi, sigorta tazminatı ödeme borcudur. Sigortacının hangi hallerde tazminat ödeme yükümlülüğü altına gireceğine ve tazminatın nasıl belirleneceğine ilişkin kanunda birçok hüküm bulunmaktadır⁶. Bu hükümlerden bir tanesi de rizikonun gerçekleşmesinde kusur başlığıyla düzenlenen TTK m. 1429’dur.

Bahse konu maddede, sigorta sözleşmesinde aksine düzenleme bulunmadığı takdirde sigortacının, sigorta ettirenin ihmallerinden doğan zararları tazminle yükümlü olduğu hüküm altına alınmıştır. Ayrıca, sigorta ettirenin rizikoyu kasten gerçekleştirmesi durumunda sigortacının, tazminat ödeme borcundan kurtulduğu ve aldığı primleri geri ödemeyeceği düzenlenmiştir⁷. Madde metninden de anlaşılacağı üzere, sigorta ettirenin sigorta tazminatını elde edebilmesi için rizikoyu kasten gerçekleştirmemiş olması gerekmektedir. Hatta sigorta sözleşmesinde, ihmalden doğan zararlardan sigortacının sorumluluğunun doğmayacağı kararlaştırılmışsa rizikonun ihmalle gerçekleşmesi halinde de sigortacının sorumluluğu doğmayacak ve sigorta ettiren sigorta tazminatı almaya hak kazanamayacaktır⁸. Örneğin, sigorta ettirenin, sigortalı aracını kasten duvara vurması durumunda meydana gelen zararlardan sigortacı sorumlu değildir. Buna karşın, ihmalden doğan zararlardan sigortacının sorumlu olmadığı yönünde bir düzenleme getirilmediği takdirde, sigorta ettirenin, telefonla konuşurken dikkatini kaybedip bariyerlere vurması durumunda sigortacının tazminat ödeme borcu söz konusu olacaktır.

Öte yandan, aşağıda incelenecek olan kavramlardan ve uygulamada ortaya çıkan uyuşmazlıklardan da anlaşılacağı üzere sigortacının tazminat ödeme borcunu doğuran birçok olayda sigorta ettirenin kusurlu davranışlarının rizikonun gerçekleşmesinde etkisi bulunmaktadır. Ancak, rizikonun gerçekleşmesine etki eden her kusurlu davranış, hukuki uyuşmazlığın tespitinde bizi TTK m. 1429’a götürmemelidir. TTK m. 1429’daki kusurlu

halefiyet hakkının korunması külfeti ile ilgili olarak bkz. Şenocak, ‘Zararı Önleme’ (n 1); Şaban Kayıhan, ‘Alman ve Türk Özel Sigorta Hukukunda Sigorta Ettirenin Kurtarma Ödevi’ (2005) IX (1-2) EBYÜHFD; Emiralioğlu (n 1); Rizikonun gerçekleşmesinde kusur başlığı ile ilgili ayrıntılı açıklamalar için bkz. Samim Ünan, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap Sigorta Hukuku Cilt 1 Genel Hükümler (Madde 1401 – 1452)* (Onikilevha Yayıncılık 2016) 297 – 315 (Ünan Şerh); Zehra Avcı, *Rizikonun Gerçekleşmesinde Kusurun Sigorta Tazminatı ve Sigorta Bedelinin Ödenmesine Etkisi* (Adalet Yayınları 2021).

⁶ Bazı ilgili hükümler için bkz. TTK m. 1427, 1428, 1439, 1446, 1447, 1449 vs.

⁷ Maddede yalnızca sigorta ettirenden değil, sigortalıdan, lehtardan ve bunların hukuken fiillerinden sorumlu oldukları kişilerden doğan zarara ilişkin de düzenleme bulunmaktadır. Buna karşın, incelememize konu olan uyuşmazlıkta, sigorta ettiren ve sigortalı aynı kişiler olduğundan ve diğer kişiler bakımından da inceleme yapılmasını gerektiren bir durum söz konusu olmadığından yalnızca sigorta ettiren açısından açıklamalar yapılmıştır.

⁸ Mertol Can, *Türk Özel Sigorta Hukuku Ders Kitabı Cilt – 1* (Adalet Yayınları 2018) 58.

davranış ile rizikonun gerçekleşmesi tehdidini oluşturan ve derhal rizikonun gerçekleşmesine etki eden davranışlar kastedilmektedir⁹. Örneğin, bilerek ve istenerek aracın uçurumdan aşağı atılması veya tehlikeli ve virajlı bir yolda hız sınırlarına uyulmaması sebebiyle aracın uçurumdan yuvarlanması durumunda TTK m. 1429'un uygulama alanına giren bir kusur durumu söz konusu olacaktır. Çünkü burada kusurlu davranış rizikonun gerçekleşmesinde doğrudan etki göstermiştir.

Ancak, sigorta ettirenin kusurlu davranışının rizikonun gerçekleşmesinde her zaman doğrudan etki gösterdiğinden bahsedilemez. Bir diğer deyişle, sigorta ettirenin kusurlu davranışı, sözleşme kurulmadan önce, sözleşme süresi içinde, riziko gerçekleştikten sonra veya gerçekleşmesinin muhakkak olduğu anda da söz konusu olabilir ve bu davranışın rizikonun gerçekleşmesine etki ettiğinden yahut gerçekleşen riziko sonucunda oluşan zararın artmasına sebebiyet vermesinden bahsedilebilir. Şayet, böyle bir durum söz konusu ise rizikonun gerçekleşmesinde kusurun bulunduğu sonucuna varılarak TTK m. 1429'a başvurmak yerine, kusurlu davranışın zamanı tespit edilerek uyuşmazlıkların çözümünde esas alınması gereken kanun maddeleri belirlenmelidir. Örneğin, sigortalanmış aracın lastiğinin inmeye başladığının fark edildiğini, bu durumun sigorta ettiren tarafından önemsenmediğini ve 1 ay sonra inen lastikler sebebiyle rizikonun gerçekleştiğini kabul edelim. Burada rizikonun gerçekleşmesinde sigorta ettirenin kusurlu davranışının etki gösterdiği açıktır. Ancak, kusurlu davranış rizikonun gerçekleşmesine derhal etki etmemiş, belirli bir süre sonra rizikonun gerçekleşmesine sebebiyet vermiştir. Hal böyleyken de TTK m. 1429 anlamında kusurlu davranıştan bahsedilemez ve sözleşme süresi içerisinde sigorta ettirene yüklenen külfetin kusurla ihlal edilmesi söz konusu olur.

B. Sözleşme Öncesi Beyan Külfeti

Sigortalanmak istenen menfaat hakkında en iyi bilgiye sahip olan sigorta ettirenin, sigortacıya yapacağı bilgilendirme, sigortacının sigorta ettirenle sözleşme ilişkisi kurup kurmamasında, riziko/prim arasındaki dengenin kurulmasında, teminatın kapsamının ve sigorta ettirene sözleşme ile yüklenilecek külfetlerin belirlenmesinde önem arz etmektedir¹⁰. Bu sebeple de kanun koyucu, sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan külfetini TTK'nin 1435 ile 1443'üncü maddeleri arasında açıkça düzenlemiş ve sigorta ettirenin beyan külfetini ihlal etmesi haline birtakım yaptırımlar bağlamıştır.

TTK m. 1435'in ilk cümlesine göre; sigorta ettiren sözleşme öncesi beyan külfetinin gereğini yerine getirebilmek adına sözleşmenin yapılması sırasında

⁹ Ünan, Şerh (n 5) 471 ve 518; Omağ (n 5) 30 – 32.

¹⁰ Ünan, Şerh (n 5) 407 – 408; Şeker Öğüz, İhbar Görevi (n 1) 21 – 22; Ağsakal (n 5) 26 – 33; Aydın (n 1) 19 – 21.

|||||||

bildiği veya bilmesi gereken tüm önemli hususları sigortacıya tam ve eksiksiz bir şekilde bildirmek zorundadır. Kanun koyucu bir sonraki cümlede ise önemli husus kavramını “*Sigortacıya bildirilmeyen, eksik veya yanlış bildirilen hususlar; sözleşmenin yapılmamasını veya değişik şartlarda yapılmasını gerektirecek nitelikte ise, önemli kabul edilir*” şeklinde tanımlamıştır¹¹. Ayrıca sigortacı tarafından yazılı veya sözlü olarak sorulan hususların aksi ispatlanıncaya kadar önemli kabul edileceği konusunda kanuni bir karine getirilmiştir.

Bununla birlikte, sigorta ettiren, sigortalanan menfaate dair kendisine yazılı olarak liste usulüyle sorular sorulmamış olsa dahi önemli hususları sigortacıya bildirmelidir¹². Zira sigortacı tarafından sigorta ettirene liste sunulmamış olması sigorta ettirenin önemli hususları sigortacıya bildirmemesini gerektirmez ve bu durum sigorta ettirene yüklenen sözleşme öncesi beyan külfetini ortadan kaldırmaz¹³. Kanun koyucu, sözleşme öncesi beyan edilmesi gereken hususlarda liste usulünün benimsendiği durumlarda ise beyan külfetinin gereği gibi yerine getirilebilmesi için sigorta ettirenin kendisine yöneltilen sorulara doğru ve eksiksiz bir şekilde cevap vermesini yeterli bulmuştur. Ancak, kanun koyucu bu duruma bir istisna getirerek, liste usulünün benimsendiği durumlarda sigorta ettirenin kendisine yazılı olarak sorulmayan önemli bir hususu kötü niyetle saklamış olmasının sözleşme öncesi beyan külfetinin ihlali niteliğinde olduğunu kabul etmiştir¹⁴ (TTK m. 1436/1). Diğer taraftan, sözleşme öncesi beyan edilmesi gereken hususların tespitinde liste usulünün benimsenmiş olması sigortacının soru sorma hakkını ortadan kaldırmayacaktır. Sigorta ettirene liste ile yöneltilen sorular haricinde de soru sorulmuş ise sigorta ettiren bunları doğru ve eksiksiz olarak yanıtlamalıdır (TTK m. 1436/2). Aksi takdirde, sözleşme öncesi beyan külfetinin ihlali söz konusu olacaktır¹⁵.

Örneğin, yeni dönem için farklı bir sigortacıyla sigorta sözleşmesi yapılmak istenilmesi durumunda sigorta ettirenin kayıtlara girmeyen bir kaza

¹¹ Değişik şartlarda ifadesinin hatalı bir kullanım olduğu ve bunun yerine daha ağır şartlarda ifadesinin kullanılması gerektiği ile ilgili bkz. Rayegân Kender, ‘Türk Ticaret Kanunu Taslağının Sigorta Hukukuna İlişkin Hükümleri Hakkında Düşünceler’ (2005) (Özel Sayı: 1) SHD 7, 18; Ağsagal (n 5) 10 ff; Şeker Ögüz, İhbar Görevi (n 1) 95 ff; Aydın (n 1) 171 – 172.

¹² Zehra Şeker Ögüz, ‘Sözleşme Öncesi İhbar Görevi’ iç Samim Ünvan ve Emine Yazıcıoğlu (eds), Sigorta Hukuku Sempozyumları (Onikilevha Yayıncılık 2018) 161 – 165 (Şeker Ögüz, ‘Sözleşme Öncesi’); Aydın (n 1) 177; Ağsagal (n 5) 46; Belin Köroğlu Ölmez ‘Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülüğü’ (2016) 1(2) ÇÜHFD 265, 275 – 276; Önemli unsurların nasıl tespit edileceği ve beyan usulleri hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. Aydın (n 1) 169 – 183 ve 105 – 128; Şeker Ögüz, İhbar Görevi (n 1) 97 – 107; Ağsagal (n 5) 10 – 47.

¹³ Şeker Ögüz, ‘Sözleşme Öncesi’ (n 12) 161 – 165; Köroğlu Ölmez (n 12) 275 – 276; Ağsagal (n 5) 46.

¹⁴ Kötüniyet kavramının ayrıntıları hakkında bkz. Aydın (n 1) 242 – 252.

¹⁵ Şeker Ögüz, İhbar (n 1) 105 – 107; Ağsagal (n 5) 42 – 47.

ve o kaza sonucunda arabasında oluşan zararlarla ilgili olarak sigortacıyı bilgilendirmemesi halinde sözleşme öncesi beyan külfetinin ihlali söz konusu olacaktır. Bir başka örnek olarak ise, aşırı hız sebebiyle ehliyetine el konulmuş ve birkaç defa hız kurallarını ihlalden cezai yaptırıma uğramış olan kişinin, bu durumu sigorta ilişkisi kurulmak istenen sigortacıya bildirmemesini veya yalnızca birkaç defa ihlal cezası yaptırımına uğradığını bildirmemesini yahut kendisine sorulmasına rağmen böyle bir şey yaşamamış olduğunu ileri sürmesini verebiliriz. Her iki örneğimizde de sigortacıya bildirilmeyen veya eksik ya da yanlış bildirilen hususlar, sigortacının sözleşme ilişkisi kurup kurmama noktasındaki iradesini veya kuracak olsa da primlerin daha yüksek olarak belirlenmesini etkileyecek nitelikte önem arz etmektedir.

Kanun koyucu, sözleşme öncesi beyan külfetinin ihlalinin riziko gerçekleştikten sonra öğrenilmesi durumuna TTK m. 1439/2'de kusur derecelendirmesine ve bağlantının var olup olmamasına göre farklı yaptırımlar bağlamıştır¹⁶.

Sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan külfetini ihlal etmesi ihmali davranıştan kaynaklanmış ve söz konusu ihmal tazminatın miktarına yahut rizikonun gerçekleşmesine etki etmiş ise ödenecek tazminattan indirim yapılacaktır. Kanun koyucu, ihmali davranış ile tazminat miktarı yahut rizikonun gerçekleşmesi arasında bağlantının var olup olmamasına göre tazminat bedelinde indirim yapıp yapılmaması sistemini tercih etmiştir. Buradan çıkarılacak bir diğer sonuç ise, ihmali davranışla bu hususlar arasında bağlantı olmaması durumunda sigorta tazminatının tam ödeneceğidir.

Öte yandan, sözleşme öncesi beyan külfeti kasten ihlal edilmiş de olabilir. Kanun koyucu, kasten beyan edilmeyen husus ile gerçekleşen riziko arasında bağlantının var olup olmamasına göre farklı yaptırımlar belirlemiştir. Kanuni düzenlemeye göre, kasten beyan edilmeyen husus ile rizikonun gerçekleşmesi arasında bağlantı var ise sigortacı tazminat ödemekten kurtulacaktır. Ancak, kasten yapılan ihlalle rizikonun gerçekleşmesi arasında bağlantı yoksa sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki orana göre tazminatı indirimli şekilde ödeyecektir.

C. Rizikoyu Ağırlaştırmama ve Ağırlaşan Rizikoyu Beyan Etme Külfeti

TTK'nin 1444'üncü maddesi, sigorta ettirene, sigorta sözleşmesi süresi içerisinde rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu sigortacıya beyan etme külfeti yüklemektedir. Takip eden 1445'inci maddede ise, bu külfetin ihlaline dair yaptırımlar düzenlenmektedir.

¹⁶ Sözleşme öncesi beyan külfetine bağlanan tüm yaptırımlar hakkında ayrıntılı açıklama için bkz. Şeker Ögüz, İhbar (n 1) 127 - 192; Ağsakal (n 5) 95 - 204; Aydın (n 1) 283 - 384; Erbaş Açıklık (n 1) 145 - 163; Kender, 'Hususi Sigorta' (n 1) 264 - 269.

Rizikonun ağırlaşması, her somut sigorta ilişkisinin kendine özgü şartlarına göre değişen bir durumdur¹⁷. Kanun koyucu, nispi nitelikteki bu kavramı tanımlamaktan çekinmiş ve bu kavramın tanımını, doktrin ve uygulamaya bırakmıştır. Doktrinde Ünan riziko ağırlaşmasını, “*sigorta ettirenin sözleşmeyi kurmaya yönelik iradesini açıkladığı sırada mevcut ve riziko için önemli olan hususların sonradan sigortacının öngöremeyeceği biçimde ve süreklilik göstermek koşuluyla değişmesi ve bunun sonucunda rizikonun gerçekleşmesi veya zararın büyümesi yahut sigortacının haklı görülemeyecek istemlerle karşılaşması olasılığının yükselmesidir*”, şeklinde tanımlamıştır¹⁸. Tanımdan yola çıkarak, riziko ağırlaşmasının unsurlarını tespit etmek gerekirse, ağırlaşan riziko durumu;

- sigorta sözleşmesi kurulduktan sonra gerçekleşmeli,
- sigortacı bakımından ağırlaşma öngörülemez olmalı,
- süreklilik göstermeli,
- rizikonun gerçekleşmesi veya zararın büyümesi yahut sigortacının haklı görülemeyecek istemlerle karşılaşma olasılığı yükselmeli. Kısaca ifade etmek gerekirse, ağırlaşma esaslı olmalı.

Bu unsurları, çalışmamız kapsamında yeterli olacağı kadar açmamız gerektiği düşüncesindeyiz.

İlk unsurumuz, rizikonun durumundaki değişikliğin sigorta sözleşmesi kurulduktan sonra gerçekleşmesidir. Rizikonun ağırlaşmasından söz edebilmemiz için sigorta sözleşmesi kurulduktan sonra prim – riziko arasındaki dengeyi bozacak şekilde rizikoyu kıymetlendirmeye yarayan faktörlerde değişikliğin olması gerekmektedir¹⁹. Bir başka deyişle, sigorta sözleşmesi kurulmadan önce var olan fakat sigortacıya beyan edilmeyen hususlar veya sözleşmenin kurulmasından önce var olup da tarafların bilmeyerek değişiklik gerçekleştiğini zannettiği durumlar rizikonun ağırlaşması kapsamında değildir²⁰. Rizikonun ağırlaşması ile sigorta sözleşmesi kurulduktan sonra riziko durumunda sigortacının aleyhine değişimler ortaya çıkması kastedilmektedir²¹. Örneğin, işyerini yangına karşı sigorta teminatı altına alan sigorta ettirenin, sigorta sözleşmesinin kurulmasından sonra işyerinin yanına benzin istasyonu kurması veya gün boyunca güvenlik görevlisi bulunan bir işyerinde hırsızlık sigortası yapıldıktan sonra güvenlik görevlisinin işten çıkarılması, rizikoyu ağırlaştıran değişiklik niteliğindedir.

¹⁷ Omağ (n 5) 41; Ali Ayli, ‘Türk Sigorta Hukukunda Rizikoyu Ağırlaştırmama ve Sözleşmenin Süresi İçindeki Riziko Değişikliklerini İhbar Yükümlülükleri’ (2011) 10(2) İKÜHFD 153, 155; Yener (n 1) 99.

¹⁸ Ünan, Şerh (n 5) 469; Başka tanımlar için bkz. Omağ (n 5) 41 - 42; Ayli (n 17) 155 - 156; Yener (n 1) 99 ff.

¹⁹ Ayli (n 17) 156.

²⁰ Ayli (n 17) 156 - 158; Omağ (n 5) 42.

²¹ Kender, ‘Hususi Sigorta’ (n 1) 271.

İkinci unsurumuz, rizikonun durumunda meydana gelen değişikliğin, sigortacı bakımından öngörülemez olmasıdır²². Sigortacı, önceden öngörebileceği değişiklikleri prim hesabında dikkate almalıdır. Öngörülebilir nitelikteki değişiklikler, riziko – prim dengesinin düzeltilmesini gerektirecek bir husus değildir²³. Örneğin, sözleşmenin kurulduğu sırada var olmayan veya inşaatı başlamayan benzin istasyonunun sonradan kurulacağını sigortacı öngöremez. Söz konusu bu hal, riziko – prim dengesini bozucu niteliktedir.

Üçüncü unsurumuz ise rizikoyu ağırlaştırıcı durumun süreklilik arz etmesidir²⁴. Bunun için de değişen riziko durumunun, sözleşmenin kurulduğu ana göre daha ağır bir seviyeye ulaşması ve bir süre bu seviyede kalması gerekmektedir²⁵. Rizikonun durumundaki geçici değişiklikler ve kısa süreli dalgalanmalar riziko ağırlaşması kapsamında değildir²⁶. Buna karşın, değişikliğin mutlaka kalıcı ve kesintisiz olması da gerekmez²⁷. Örneğin, aracı sigortalanan sigorta ettirene alkolik tanısı konulması, rizikonun durumunda sigortacı aleyhine meydana gelen olumsuz bir değişiklik niteliğindedir ve riziko ağırlaşması olarak kabul edilmelidir. Buna karşın, bir defaya mahsus alkollü araç kullanmak riziko ağırlaşması olarak nitelendirilemez²⁸.

Değişen durumun riziko ağırlaşması kapsamında sayılabilmesi için aradığımız son unsur ise, değişikliğin esaslı olması gerektiğidir. Sigortacı, bu değişikliği bilseydi sözleşmede uyarılama yapacaktı veya sözleşmeyi hiç yapmayacaktı ya da feshedecekti sonucuna varacağımız değişikliklerden bahsedilirse, söz konusu değişikliğin esaslı olduğu sonucuna varılır²⁹. Örneğin, Anadolu'nun küçük bir ilçesinde ikamet eden kişinin bireysel aracı olarak kasko sigortasıyla teminat altına alınan aracın, sonradan İstanbul'da ticari taksi olarak kullanılmaya başlanması esaslı bir riziko ağırlaşması niteliğindedir. Sigortacı, bu durumu bilseydi daha yüksek bir prim miktarı belirleyerek sözleşmeyi yapabilir veya sözleşme ilişkisini hiç kurmayabilirdi.

Riziko ağırlaşmaları, değişen durumun sigorta ettirenin iradesine bağlı olup olmamalarına göre bir tasnife tabi tutulmaktadır. Eğer, değişen duruma sigorta

²² Kemal Şenocak, 'Sigorta Ettirenin Rizikoyu Ağırlaştırmama ve Rizikonun Ağırlaşması Halinde Ağırlaşan Rizikoyu İhbar Külfeti' iç Samim Ünan ve Emine Yazıcıoğlu (eds), Sigorta Hukuku Sempozyumları (Onikilevha Yayıncılık 2018) 205 (Şenocak, Riziko); Şaban Kayihan ve Özcan Günergök, *Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri* (5. Baskı, Umuttepe Yayınları 2020) 216 ff; Öngörülemezlikle ilgili tartışmalar için bkz. Yener (n 1) 190 ff.

²³ Omağ (n 5) 49; Şenocak, 'Riziko' (n 22) 205.

²⁴ Şenocak, 'Riziko' (n 22) 204; Ayli (n 17) 156 – 157; Ünan, Şerh (n 5) 470 – 471; Omağ (n 5) 49 ff; Yener (n 1) 200 - 202.

²⁵ Şenocak, 'Riziko' (n 22) 204; Omağ (n 5) 50; Değişikliğin belirli bir süre devam etmesi ile ilgili tartışmalar hakkında bkz. Yener (n 1) 197 ff.

²⁶ Şenocak, 'Riziko' (n 22) 204; Ayli (n 17) 157.

²⁷ Omağ (n 5) 50; Ayli (n 17) 157.

²⁸ Omağ (n 5) 50; Kayihan ve Günergök (n 22) 216.

²⁹ Omağ (n 5) 57 – 58; Ayli (n 17) 159; Yener (n 1) 220 ff.

ettirenin bizzat kendisi yahut onun açık veya zımni iradesi ile bir başkası sebep olmuş ise sübjektif riziko ağırlaşmasından; sigorta ettirenin açık veya zımni iradesi olmaksızın bir başkası tarafından sebebiyet verilmiş olması halinde ise objektif riziko ağırlaşmasından bahsedilir³⁰. Sübjektif riziko ağırlaşmasının derhal, objektif riziko ağırlaşmasının ise sigorta ettirenin öğrenmesinden itibaren 10 gün içinde sigortacıya bildirilmesi gerekmektedir (TTK m. 1444/2).

Ağırlaşan rizikonun bildirilmesi külfetine ve TTK m. 1444'e bağlanan yaptırımları ele alan 1445'inci maddeye geçmeden önce sıklıkla karşımıza çıkma ihtimali olan bazı durumların rizikonun ağırlaşması sayılıp sayılmadığı hususunu da değerlendirmemiz gerekmektedir.

Rizikonun gerçekleşmesi tehlikesini artıran davranışın doğrudan ve derhal rizikonun gerçekleşmesine yol açmış olması durumunda rizikonun ağırlaşması hükümlerine başvurulamaz. Örneğin, hırsızlık rizikosuna karşı sigorta teminatı altına alınmış işyerinde kendisinden başka hiçbir kimse yokken, sigorta ettiren yan dükkâna gitmiş ve bu esnada riziko gerçekleşmişse, rizikonun ağırlaşmasından bahsedilemez. Burada, rizikonun gerçekleşmesine kusurla sebebiyet verme hali söz konusudur ve TTK m. 1429 hükmü uygulanır³¹.

Rizikonun meydana gelmesinden sonra sigorta ettirenin birtakım davranışları, zarar miktarını artırmış olsa bile bu husus, riziko ağırlaşması kapsamında değildir. Çünkü TTK'nin riziko ağırlaşması hükümlerinin uygulanabilmesi için ağırlaşmanın, kısa süreli olmaması ve yeni bir riziko durumu yaratması gerekmektedir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda, sigorta ettirenin almadığı kurtarma tedbirlerinden bahsedilir ve TTK m. 1448 uygulama alanı bulur³². Örneğin, yangın sigortasıyla teminat altına alınan evin mutfağında, ateşin yükselmeye başlaması üzerine sigorta ettirenin hemen yanı başında bulunan yangın tüpünü kullanmadığını ve sonucunda da tüm evin yandığını düşünelim. Burada, alınmayan makul önlemin neticeyi ağırlaştırdığı ve zararı arttırdığı aşikârdır. Ancak, böyle bir olayda riziko ağırlaşması değil, kurtarma tedbirlerinin alınmaması söz konusudur ve TTK m. 1448'e başvurulması gerekmektedir.

TTK m. 1444, ağırlaşan rizikoyu beyan etme külfetini sigorta ettirene yüklemiştir. Söz konusu düzenlemeye göre, sigorta ettirenin iki tür beyan etme külfeti bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, sigorta ettiren veya onun izniyle başkası rizikonun gerçekleşme ihtimalini artırmışsa veya sözleşme yapılırken açıkça riziko ağırlaşması olarak kabul edilen hususlardan biri gerçekleşmişse, bu durumun sigortacıya derhal bildirilmesi gerektiğidir. Bir diğeri ise, bu işlemlerin sigorta ettirenin bilgisi dışında yapılmış olması halinde öğrenildiği tarihten itibaren en geç on gün içinde sigortacıya bildirilmesidir³³.

³⁰ Ayli (n 17) 160; Kender, 'Hususi Sigorta' (n 1) 272 – 273.

³¹ Omağ (n 5) 30 – 32; Ünan, Şerh (n 5) 471; Yener (n 1) 217 – 219.

³² Ayli (n 17) 159; Ünan, Şerh (n 5) 518 – 519; Yener (n 1) 189 - 190; Emiralioğlu (n 1) 80 – 81.

³³ Her iki durumun ayrıntılarıyla ilgili bkz. Ünan, Şerh (n 5) 474 – 482; Yener (n 1) 398 - 424.

TTK m. 1444'ü takip eden TTK m. 1445'te, rizikoyu ağırlaştırma ve ağırlaşan rizikoyu beyan etme külfetine bağlanan yaptırımları ele alan kapsamlı bir düzenlenmeye yer verilmiştir. Karara konu olan olayımız bakımından yalnızca TTK m. 1445/5 hükmünün incelenmesi yeterli olacaktır³⁴. Rizikonun ağırlaşması veya ağırlaşan rizikonun bildirilmemesi çoğu zaman, riziko gerçekleşikten sonra yapılacak incelemeler sonucunda ortaya çıkacaktır. Kanun koyucu, bahse konu fıkrada bu hususu ele alarak zarar sigortaları açısından da tazminatın nasıl belirlenmesi gerektiğine dair bir yaptırım sistemi öngörmüştür³⁵. Rizikonun ağırlaştığının ve ağırlaşan rizikonun bildirilmemesinin ihmalen ihlal edildiğinin saptanması durumunda, söz konusu ihmal sigortacının ödeyeceği tazminatı artırmış veya rizikonun gerçekleşmesine etki etmiş ise ihmalin derecesine göre sigorta tazminatından indirim yapılır. Buna karşın, sigorta ettirenin ihmalinin değil de kastının bulunması halinde rizikonun ağırlaşmasıyla gerçekleşen riziko arasında bağlantı varsa, sigortacı tazminat ödeme borcundan kurtulur. Ancak, bağlantı bulunmamağaysa ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oran dikkate alınarak sigorta tazminatı indirimli şekilde ödenir.

D. Zararı Önleme, Azaltma ve Sigortacının Rücu Haklarını Koruma Külfeti

E - TTK'nin 1293'üncü maddesinde koruma tedbirleri başlığıyla düzenlenen bu külfet³⁶, yeni kanunda 1448'inci maddede halefiyet hakkının korunmasını kapsayacak şekilde genişletilerek kaleme alınmıştır. Sigorta ettirene yüklenen kurtarma ve halefiyet hakkının korunması külfetinin³⁷ amacı, rizikonun

³⁴ Madde metninin tamamı hakkındaki açıklamalar için bkz. Ünan, Şerh (n 5) 483 – 501; Ayli (n 17) 166 ff; Yener (n 1) 425 - 554; Şenocak, 'Riziko' (n 22) 207 – 213.

³⁵ Madde metni, sigorta hukuku kitabının genel hükümler kısmında bulunmaktadır. Kanun koyucu, bu hususu dikkate alarak yalnızca zarar sigortalarında gündeme gelebilen tazminat ödeme borcundan değil, meblağ sigortalarında söz konusu olan bedel ödeme borcundan da bahsetmiştir.

³⁶ Kanun koyucu, eski metnin başlığını koruma tedbirleri olarak belirlemiştir. Ancak eski kanun zamanında bu hüküm "kurtarma külfeti", "kurtarma ödevi", "zararı hafifletme ve kurtarma yükümlülüğü" gibi farklı adlarla adlandırılmaktadır. Koruma tedbirleri başlığının kullanılması sebebiyle, bu külfetin genel koruma tedbirlerinden farkının anlaşılmadığı ileri sürülerek koruma yerine kurtarma ifadesinin kullanılması gerektiği savunulmuştur. Eski kanun bakımından bu hükmün adlandırmasıyla ilgili tartışmalar için bkz. Kayıhan (n 5) 530; Şenocak, 'Zararı Önleme' (n 1) 366 – 367; Emirlioğlu (n 1) 45 – 47. Kanaatimizce de eski kanun bakımından bu külfetin kurtarma külfeti olarak adlandırılması gerekmektedir ve çalışmanın devamında eski kanun bakımından açıklama yapıldığında kurtarma külfeti/ kurtarma tedbirleri ifadeleri tercih edilecektir.

³⁷ Kanun koyucu, madde metninin başlığını zararı önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını koruma yükümlülüğü olarak belirlemiştir. Ancak, kanaatimizce bu maddenin kurtarma ve halefiyet hakkının korunması külfeti olarak adlandırılması daha doğru olacaktır. Çünkü hukuki kavramların mümkün olduğunca öz/kısa olarak ifade edilmesi gerekmektedir.

gerçekleştiği veya gerçekleşmesinin muhakkak olduğu anda sigorta ettirenin, sigortanın varlığına güvenerek önlem almaksızın zararın boyutlarını artırmasına engel olmaktadır³⁸. Kanun koyucu tarafından yüklenen bu külfet uyarınca, rizikonun gerçekleşmesinin muhakkak olduğu veya gerçekleştiği anda sigorta ettiren zararın azaltılması adına makul önlemler almalıdır³⁹. Sigortacı da makul önlemlerden doğan masrafları sigorta ettirene ödemelidir⁴⁰. Eski kanundan farklı olarak yeni kanunda sigorta ettirenin, önlemler alınması adına sigortacıdan avans talep edebileceği düzenlenmiştir. Yine eski kanuni düzenlemeden farklı olarak, bu külfete bağlanan yaptırımda değişiklik yapılmıştır⁴¹. E – TTK m. 1293’ün ihlaline bağlanan yaptırımları ele alan E – TTK m. 1292/2’ye göre, külfetin ihlaline bağlanan yaptırım kasti davranışla gerçekleşmişse sigorta ettiren sigortadan doğan haklarını kaybedecek, kusurla gerçekleşmişse kusurun ağırlığına göre tazminatta indirim yapılacaktır. TTK m. 1448/2’ye göre ise, bu külfetin ihlaline yaptırım uygulanabilmesi için ihlalin sigortacı aleyhine bir durum yaratması gerekmektedir. Aynı fıkrafta, külfetin ihlaline bağlanan yaptırım ise kusurun ağırlığına göre tazminattan indirim yapılması şeklinde kaleme alınmış ve sigorta ettirenin sigorta tazminatından doğan haklarını tamamen kaybettiği yönündeki eski düzenlemeden vazgeçilmiştir⁴².

Zararı önleme, azaltma ifadesi kurtarma olarak adlandırılabilir. Bu iki kavramın kurtarma adıyla ifade edilmesiyle birlikte maddenin genel koruma tedbirlerinden farklı bir durumu ele aldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, madde metninin başlığında yer alan rücu hakkı ifadesiyle de bahsedilen esasen halefiyet hakkıdır. Rücu hakkı ifadesiyle kastedilenin halefiyet hakkı olduğu yönünde açıklamalar için bkz. Kender, ‘Hususi Sigorta’ (n 1) 286; Emine Yazıcıoğlu ve Zehra Şeker Ögüz, *Sigorta Hukuku* (Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Filiz Kitabevi 2020) 157. Kurtarma ve halefiyet hakkının korunması külfeti ifadesinin neden tercih edilmesi gerektiği hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. Emiralioğlu (n 1) 57 – 58 ve 77 – 79.

³⁸ Kurtarma ve halefiyet hakkının korunması külfetinin amacına ilişkin bkz. Ünan, Şerh (n 5) 511; Kemal Şenocak, ‘Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Külfetine İlişkin Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi’ (2014) XXVIII Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu 45, 47 (Şenocak, ‘Yargıtay Kararları’); Kender, ‘Hususi Sigorta’ (n 1) 286; Kayıhan ve Günergök (n 22) 227; Emiralioğlu (n 1) 56. Bu külfetin amaçlarından bir tanesi de sigortacının halefiyet hakkının korunmasıdır. Çalışmamız bakımından sigortacının halefiyet hakkının korunması adına alınması gereken önlemlere dair açıklama yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

³⁹ Kurtarma ve halefiyet hakkının korunması külfetinin ifasının yerine getirebilmesi adına alınması gereken önlemler hakkında ayrıntılı açıklama için bkz. Kayıhan (n 5) 520 – 523 ve 534; Şenocak, ‘Zararı Önleme’ (n 1) 404 – 407; Emiralioğlu (n 1) 86 – 96.

⁴⁰ Kurtarma ve halefiyet hakkının korunması külfetinin ifasından doğan masraflar hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. Ali Haydar Yıldırım, *Sigortacının Koruma ve Kurtarma Masraflarından Sorumluluğu* (TTK m. 1448/f. 3 – 4) (Onikilevha Yayıncılık 2019); Emiralioğlu (n 1) 110 – 150.

⁴¹ Eski kanunda bu külfete bağlanan yaptırımın sistematığı ve ilgili Yargıtay kararları hakkında bkz. Emiralioğlu (n 1) 52 – 55.

⁴² Yeni kanunda bu külfete bağlanan yaptırımın sistematığı ve ilgili Yargıtay kararları hakkında bkz. Emiralioğlu (n 1) 98 – 109.

Kararımız bakımından önemli olan husus ise, TTK m. 1448'in uygulama anının ne zaman başladığının tespit edilmesi olduğundan bu husus ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Eski kanun zamanında, sigorta ettirenin kurtarma külfetinin ne zaman başlayacağına ilişkin doktrinde tartışmalar mevcuttu ve yargı kararlarında farklı yönde içtihatlar ortaya çıkmaktaydı. Bir kısım yazar, kurtarma tedbirleri alma anının riziko gerçekleştikten sonra başladığını savunmuştur⁴³. İkinci bir görüş uyarınca ise, kurtarma tedbirleri alma anı riziko gerçekleşmeden önce başlamalı fakat riziko gerçekleşmeden önceki an geriye doğru çok geniş yorumlanmamalı ve rizikonun gerçekleşmesinin muhakkak olduğu an esas alınmalıdır⁴⁴. Doktrinde üçüncü bir görüş ise, kurtarma tedbirleri alma anının sigorta sözleşmesinin kurulmasıyla başladığını savunmuştur⁴⁵. Yargıtay'ın eski kanun zamanında her üç yönde de kararları bulunmaktadır⁴⁶.

⁴³ Kayıhan ve Günergök (n 22) 228; Haydar Arseven, *Sigorta Hukuku* (1. Baskı, Beta Yayıncılık 1987) 125.

⁴⁴ Ali Bozer, *Sigorta Hukuku* (1. Baskı, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları 1965) 236 - 237; Şenocak, 'Zararı Önleme' (n 1) 416; Tekin Memiş, *Yangın Sigortasında Riziko* (Seçkin Yayıncılık 2001) 172 - 176; Emine Yazıcıoğlu, *Tekne Sigortası Sözleşmesi*, (Beta Yayıncılık 2003) 239 - 240; Ünan, 'Sorumlar' (n 1) 109.

⁴⁵ İsmail Doğanay, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi*, (4. Baskı 3. Cilt, Beta Yayıncılık 2004) 3343. Doğanay, konuyla ilgili olarak şu yönde ifadelerde bulunmuştur; "*Koruma tedbirlerine ilişkin TTK'nin 1293'üncü maddesi hükmüne göre, sigorta ettiren kimse, gerek rizikonun gerçekleşmesinden önce ve gerekse sonra zararı önleyecek, azaltacak veya hafifletmeye yarayacak her türlü tedbiri almakla yükümlüdür.*" Doğanay'ın konuya ilişkin vermiş olduğu Yargıtay kararı için bkz. Doğanay, d. 166, s. 3343.

⁴⁶ Birinci görüşü destekleyici yöndeki kararlar için bkz. Yargıtay 11 HD, 711/4546, 09.05.2002 (<https://legalbank.net/belge/y-11-hd-e-2002-711-k-2002-4546-t-09-05-2002-yargitay-11-hukuk-dairesi-karari/468361/> E.T; 18.03.2021); Yargıtay'ın yeni kanunun yürürlüğe girdikten sonraki benzer olaylara ilişkin kararlarında da eski kanunun uygulama anının riziko gerçekleştikten sonra başladığına ilişkin açıklamaları bulunmaktadır. Bkz. Yargıtay 17 HD, 13747/13051, 30.09.2014 (<https://legalbank.net/belge/y-17-hd-e-2014-13747-k-2014-13051-t-30-09-2014/1628049/> E.T; 18.03.2021); İkinci görüşü destekleyici nitelikte kararlar için bkz. Yargıtay 17 HD, 655/3378, 20.05.2009 <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/17-hukuk-dairesi-e-2009-655-k-2009-3378-t-20-05-2009> E.T; 18.03.2021); "... somut olayda yağı tükenmiş aracın zorunluluk olmaksızın çalıştırılmasına devam edilmesinden kaynaklanan motordaki zarar TTK'nin 1293. maddesi ve Kasko Sigortası Genel Şartlarının A.1 ve A.5.7 maddeleri uyarınca kasko sigortası teminatı dışındadır...". Kanaatimizce, Yargıtay'ın bu yönde karar vermesi şundan kaynaklanmaktadır; Bilindiği üzere, yağı tükenmiş bir aracın kullanılması motorun yanmasına sebep olmaktadır. Yağı tükenen arabanın sürülmeye devam edilmesi, rizikonun gerçekleşeceğinin muhakkak olduğunu göstermektedir; Üçüncü görüşü destekleyici nitelikteki eski tarihli karar için bkz. Yargıtay 11 HD, 1515/2212, 28.04.1977 sayılı ilam için bkz. Ünan, 'Sorumlar' (n 1) 112 - 113. Yargıtay kararına konu olmuş başka bir uyuşmazlıkta ise davalı sigorta şirketinin, yangın çıkışından önce ve yangın çıkışıyla söndürülmesi süresince sigortalının almış olduğu tedbirlerin, ETK m. 1293 kapsamında değerlendirilmesi gerektiği yönündeki savunması dikkate alınmıştır. Kararda, dikkate alınacak bu değerlendirme sonucunda, ETK m. 1293'e

Yeni kanunda, kanun koyucu, bu tartışmalara son vermek istemiş ve kurtarma tedbirleri alma anının ne zaman başlayacağına dair açık bir düzenleme getirmiştir. Yeni düzenlemeye göre, kurtarma tedbirleri, rizikonun gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu veya gerçekleştiği anda alınmaya başlamalıdır. Kanuni düzenlemenin esas aldığı, rizikonun gerçekleşmesinin yüksek ihtimal olduğu an ifadesinin yerindeliği de şüphelidir. Kanaatimizce, eski kanun zamanında da savunulan kurtarma tedbirleri alma anının rizikonun gerçekleşmesinin muhakkak olduğu veya gerçekleştiği anda başlayacağı yönündeki görüş esas alınmalı ve rizikonun gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu anın, rizikonun gerçekleşmesinin muhakkak/kesin olduğu an olarak kabul edilmesi gerekmektedir⁴⁷. Bu görüşün savunulmasına ilişkin gerekçelerimiz ise şunlardır;

1. Kurtarma tedbiri alma anının riziko gerçekleştikten sonra başlayacağına ilişkin görüşün kabul edilmesi durumunda sigorta ettiren, rizikonun gerçekleşeceğinin muhakkak olduğunu anlamasına rağmen hareketsiz kalacaktır⁴⁸. Sigorta ettirenin hareketsiz kalması, zararın oluşmasına ya da oluşacak zararın artmasına sebebiyet verecektir. Ayrıca, sigorta ettiren riziko gerçekleşmeden hemen önce alacağı tedbirlerden doğan masraflarını, sigortacıdan alamayacağını düşünerek gerekli önlemleri almaktan kaçınacak ve sigorta tazminatının daha da artmasına sebebiyet verecektir⁴⁹.

2. Kurtarma tedbirleri alma anının geriye doğru bir hayli geniş şekilde yorumlanması, bu külfetle, rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu sigortacıya beyan etme külfeti arasındaki sınırın saptanmasında sorun

göre tazminatta indirim yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Karar için bkz. Yargıtay 11 HD, 3905/13043, 17.12.2009 (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/11-hukuk-dairesi-e-2008-3905-k-2009-13043-t-17-12-2009> E.T; 18.03.2021). Eski tarihli farklı yöndeki kararlar için bkz. Işıl Ulaş, Uygulamalı Sigorta Hukuku Mal ve Sorumluluk Sigortaları (Genişletilmiş 4. Bası, Turhan Kitabevi 2005) 78.

⁴⁷ Kemal Şenocak, 'Türk Ticaret Kanununun Mal Sigortalarına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortalarına Uygulanabilirliği' (2009) 58 (1) AÜHFD 189, 213 – 215; Ünân, Şerh (n 5) 513; Kayıhan ve Günergök (n 22) 228; Evrim Akgün, *Ferdi Kaza Sigortası Sözleşmesi*, (Onikilevha Yayıncılık 2017) 278; Emirlioğlu (n 1) 71 – 77; Yener (n 1) 189; Doktrinde Keser ise aksi görüştür. Yazar, kanuni ifadeye bağlı kalınmasını ve bu külfetin rizikonun gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu anda başlaması gerektiği savunmuştur. Bkz. Seçil Keser, *Mesleki Sorumluluk Sigortası Sözleşmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi 2015) 45; Yeni kanunun yürürlüğe girmesinden önce yapılan başka bir değerlendirmede ise rizikonun gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu durumlar yerine artması ihtimalinin yüksek olduğu haller ifadesinin kullanılması gerekmektedir. Bkz. Zihni Metezade, 'Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Altıncı Kitap Birinci Kısım İle İlgili Görüşler (Genel Hükümler)' (2005) Özel Sayı: 1 SHD 35, 49.

⁴⁸ Şenocak, 'Zararı Önleme' (n 1) 408 – 418; Kayıhan (n 5) 532; Emirlioğlu (n 1) 49.

⁴⁹ Kayıhan (n 5) 532; Emirlioğlu (n 1) 49; Yazıcıoğlu ve Şeker Öğüz (n 37) 157.

yaratacaktır⁵⁰. Örneğin, farları çalışmayan aracını uzun süredir kullanmaya devam eden ve bu esnada bir gece yarısı görüş yetersizliğinden dolayı kaza yapan sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama külfetini ihlal ettiğinden bahsetmek gerekir. Bahse konu durumda, farların bozulması rizikonun gerçekleşme ihtimalini artıran bir durum olup, farı çalışmayan aracın her hâlükârda kaza yapacağı söylenemez. Farın bozulmasıyla birlikte kurtarma tedbirlerinin alınması gerektiğinin kabulü, rizikoyu ağırlaştırmama kavramının içini boşaltacak ve buna dair hükümlerin uygulama alanını ortadan kaldıracaktır⁵¹.

3. Kurtarma tedbirlerinin alınmasının rizikonun gerçekleşmesinin muhakkak olduğu zaman diliminden önceki bir anda başlayacağının kabul edilmesi, rizikoyu ihmalle gerçekleştiren sigorta ettirenin sigorta tazminatından eksiksiz bir şekilde faydalanmasını engelleyecektir. Bu yönde bir kabul, TTK m. 1429'un uygulanmasında problemler yaratacak, her iki hükmün çelişmesine sebep olacak ve yaptırımları farklı olan iki hükmün uygulama alanının aynı olması sonucunu doğuracaktır⁵². Daha öncede ifade ettiğimiz üzere, aksi kararlaştırılmadığı sürece rizikonun gerçekleşmesine ihmalle sebebiyet verilmesi durumunda sigortacı tazminatı eksiksiz ödemelidir. Kurtarma tedbirlerinin alınmamasının ihmali halinde ise sigortacı, indirimli bir şekilde tazminat ödeyecektir. Örneğin, kırmızı ışıktaki geçilmesi durumunda rizikonun gerçekleşme ihtimali yüksektir. Söz konusu bu durumda, TTK m. 1448'in lafzına göre yorum yapıp rizikonun gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu an ifadesinden yola çıkılırsa TTK m. 1429'un uygulama alanı ortadan kalkacaktır ve sigortalı sigorta tazminatına eksiksiz bir şekilde ulaşamayacaktır. Dolayısıyla, rizikonun gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu an ifadesinin de rizikonun gerçekleşmesinin muhakkak/kesin olduğu an olarak esas alınması gerekmektedir.

4. Kurtarma tedbirleri alma anının rizikonun gerçekleşmesinin muhakkak olduğu andan önce başlayacağının kabul edilmesi durumunda, sigorta ettirenin, sigortalanan menfaati koruma amacıyla sigorta ilişkisi boyunca rizikonun gerçekleşmesini engellemek için alması gereken önleyici tedbirlerin masraflarının, sigortacıdan tazmin edilmesi sonucuyla karşılaşılacaktır⁵³. Bu görüşü kabul eden yazarlar, sigorta ettirenin, sigorta sözleşmesinin kurulmasından sonra sigortalı menfaati genel koruma tedbirleri uyarınca koruması gerektiğiyle, rizikonun gerçekleşmesinin muhakkak olduğu veya gerçekleştiği andan sonra alınması gereken kurtarma tedbirlerini birbirine karıştırmaktadır. Bu görüşün kabulü durumunda, sigorta ilişkisinin kurulmasından sonra sigortalı malı korumaya ilişkin alınan tüm önlemlerin

⁵⁰ Ünán, Şerh (n 5) 518 – 519; Şenocak, 'Yargıtay Kararları' (n 38) 48 – 49; Emiralioğlu (n 1) 50.

⁵¹ Başka bir örnek için bkz. Emiralioğlu (n 1) 50.

⁵² Ünán, Şerh (n 5) 512 – 513; Şenocak, 'Zararı önleme' (n 1) 417 – 418; Emiralioğlu (n 1) 50.

⁵³ Şenocak, 'Yargıtay Kararları' (n 38) 46; Emiralioğlu (n 1) 51.

masraflarının sigortacıdan talep edilmesi sonucuna varılacaktır. Örneğin, bir binanın yangın sigortasıyla teminat altına alındığını kabul edelim. Kurtarma tedbirlerinin sözleşmenin kurulmasıyla başlayacağını kabul edilmesi, sigorta sözleşmesi kurulduktan sonra alınan yangın söndürme tüplerinin ve kurulan yangın alarmı sistemlerinin masrafının sigortacıdan talep edilmesi sonucunu doğuracaktır⁵⁴. Böyle bir kabul, sigorta ilişkisinin mantığıyla bağdaşmamaktadır ve sigortacının ekonomik mahvına da sebebiyet verebilecek niteliktedir.

SONUÇ

Çalışmamıza konu olan olayımızda, sigorta ettirenin yağ kaçağı sebebiyle hafif kusurlu geçmiş aracını yaklaşık 10 ay daha kullanmaya devam etmesinin ve hasarın da bu süre zarfında ortaya çıkmış olmasının üzerinde durulması gerekmektedir.

Karara konu olan olayda sigorta ettirenin kusurlu davranışının rizikonun gerçekleşmesine 10 ay sonra etki ettiği tespit edilmiştir. Rizikonun gerçekleşmesi tehdidini doğuran davranışların, doğrudan ve derhal rizikonun gerçekleşmesine sebebiyet vermesi durumunda TTK m. 1429'un uygulama alanı bulması gerekmektedir. Örneğin, somut uyuşmazlığımızda, araç muayene istasyonundan çıktıktan çok kısa bir süre sonra seyir halindeyken yanması durumu söz konusu olsaydı, TTK m. 1429 hükmüne başvurularak hukuki uyuşmazlığın çözülmesi gerekecekti. Çünkü hafif yağ kaçağı bulunan aracın kullanılması, rizikonun gerçekleşmesi tehdidini doğuran bir davranıştır ve bu davranışın da hemen rizikonun gerçekleşmesine sebebiyet verdiğinden bahsedilecektir. Hal böyleyken de sigorta ettirenin kusurlu davranışının rizikonun gerçekleşmesine doğrudan etki etmesi söz konusu olacağından, TTK m. 1429 hükmüne başvurularak uyuşmazlığın giderilmesi gerekmektedir. Ancak, karara konu olayda sigorta ettirenin kusurlu davranışının rizikonun gerçekleşmesine derhal etki ettiğinden bahsedilemeyeceğinden TTK m. 1429'un tartışılması kanaatimizce doğru değildir.

Diğer taraftan, bahse konu uyuşmazlığın sigorta ettirenin kurtarma ve halefiyet hakkını koruma külfetini düzenleyen TTK m. 1448'le bağdaştırılması da yerinde değildir. Çünkü yağ kaçağı sebebiyle hafif kusurlu geçmiş aracın kullanılması durumunda rizikonun gerçekleşmesinin muhakkak olduğundan söz edilemez. Buna karşın, rizikonun gerçekleşme ihtimalinin normale göre daha yüksek olduğundan söz edilebilir. Yağ kaçağının 10 ay sonra yangına sebebiyet vermesinden de anlaşılacağı üzere, çok cüzi bir miktar kaçaktan bahsedilebilir. Hal böyleyken de rizikonun kesinlikle gerçekleşeceği sonucuna varılıp TTK m. 1448'e başvurulamaz. Aksinin kabulü durumunda, rizikonun

⁵⁴ Şenocak, birebir aynı örneği 1972 tarihli bir Yargıtay kararı üzerinden vermiştir. Bkz. Şenocak, 'Yargıtay Kararları' (n 38) 46; Başka bir örnek için bkz. Emiralioglu (n 1) 51.

gerçekleşmemesi için alınması gereken önleyici tedbir olan bir ustaya başvurarak kaçağın olduğu noktanın tamir edilmesinin masrafı sigortacıya yükletilecektir. Ancak, sigorta ilişkisinin mantığının sigorta ettirene ödenen prim karşılığında, sigortalanan menfaati korumak adına alınan her önlemin masrafının sigortacıdan karşılanması olmadığı aşikârdır. Örneğin, aracın yağ deposunun tamamen delinmesi durumunda rizikonun muhakkak gerçekleşeceğinden bahsedilebilir. Yağ deposu tamamen delinmiş aracın kullanılmaya çalışılması, motorun yanmasına ve hasarın oluşmasına muhakkak sebebiyet verecektir ve böyle bir durum söz konusu olduğunda da alınan makul önlemlerin masrafları sigortacıdan talep edilebilecektir.

Kanaatimizce, yağ deposundaki hafif kaçağa rağmen 10 ay daha kullanılan araçta rizikonun gerçekleşmesi durumunda sözleşme öncesi beyan külfeti ve rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu beyan etme külfeti hükümleri tartışılmalıdır. Çünkü olayımızda, sigorta ettirenin rizikonun gerçekleşmesi tehdidini doğuran davranışı çok uzun bir süre devam etmiş ve akabinde riziko gerçekleşmiştir. Yargıtay kararı incelendiğinde sigorta himayesinin ne zaman başladığı ve sigorta sözleşmesi kurulmasından önce mi yoksa sonra mı araç muayenesinin yapıldığı ile araçtaki kusurun sözleşme kurulmadan önce var olup olmadığı tespit edilememektedir. Dolayısıyla, burada her iki ihtimal de esas alınarak değerlendirme yapılmalıdır.

Birinci ihtimal, davaya konu olan aracın muayenesinin, sigorta himayesi başlamadan önce yapılmış olmasıdır. Araç muayenesi sonucunda tespit edilen kusurların sigortacıya bildirilmemesi sözleşme öncesi beyan külfetinin ihlali niteliğinde olacaktır. Araç muayene istasyonu tarafından tespit edilen eksiklikler, sigorta ettirenin bildiği veya muayene sonrası verilen raporu okuyarak rahatlıkla bilebileceği nitelikteki bir husustur. Yağ deposundaki kaçağın yangına sebebiyet verecek kadar ciddi bir husus olması, bu durumun önemli nitelik taşıdığını da göstermektedir. Sigortacı tarafından sözleşme görüşmeleri sırasında sigorta ettirene liste usulüyle soru sorulmamış ise muayene istasyonu tarafından tespit edilen yağ deposundaki kaçağın bildirilmemesi, sözleşme öncesi beyan külfetinin ihmalle veya kasten ihlal edilmesini gündeme getirecektir. Aynı şekilde, sigorta ettirene liste usulüyle soru sorulmuş ancak sigorta ettirene yöneltilen sorular arasında araç muayenesinin yapıp yapılmadığına şayet yapıldı ise araçta hangi kusurların bulunduğu dair herhangi bir sorunun bulunmaması halinde de sözleşme öncesi beyan külfetinin ihlal edildiği sonucuna varılabilir. Fakat böyle bir durum söz konusu olduğunda sigorta ettirenin kötü niyetli olup olmadığının tartışılması yapılmalıdır. Yine, sigortacının liste dışında da sigorta ettirene sözlü veya yazılı olarak soru sorması ve bu sorular içinde bu hususun bulunması ve sigorta ettirenin doğru ve eksiksiz bir şekilde yanıt vermemesi durumunda da sözleşme öncesi beyan külfetinin ihlali söz konusu olabilir. Yangının yağ

deposundaki kaçak sebebiyle ortaya çıkması, beyan edilmeyen husus ile rizikonun gerçekleşmesi arasındaki bağlantının varlığını kanıtlamaktadır. Dolayısıyla burada somut olaydaki tüm hususlar göz önüne alınarak, sözleşme öncesi beyan külfetinin ihmalen mi yoksa kasten mi ihlal edilmiş olduğunun tespiti yapılmalıdır. Eğer, ihmali bir ihlalden söz edilirse ihmalin derecesine göre sigorta tazminatından indirim yapılacaktır. Öte yandan, kasti bir ihlalin var olduğuna kanaat getirilirse sigortacı tazminat ödemekten kurtulacaktır.

İkinci ihtimal ise, sigorta himayesi başladıktan sonra araç muayenesinin yapılmış ve araçtaki kusurun sözleşme süresi içinde ortaya çıkmış olmasıdır. Davacı sigorta ettirenin, aracını tamir ettirmeden yağ kaçağını göz ardı ederek aracı uzun bir süre sürmeye devam etmesi rizikonun objektif ağırlaşması niteliğindedir. Sigorta ettiren ağırlaşan riziko durumunu, araç muayenesiyle öğrenmiş ve buna karşın önlemler almak ve bunu öğrendiği tarihten itibaren 10 gün içinde sigortacıya ihbar etmek yerine aracını aylarca kullanmaya devam etmiştir. Rizikonun ağırlaşması için aranan, sigorta sözleşmesi kurulduktan sonra ağırlaşmanın meydana gelmesi, ağırlaşmanın öngörülemez olması, süreklilik taşıması ve esaslı olması şartları sağlanmaktadır. Dolayısıyla, araç muayenesinin sigorta sözleşmesi süresi içinde yapılması ve araçtaki kusurun sigorta ilişkisinin kurulmasından sonra ortaya çıkmış olması söz konusu ise, hukuki uyumsuzluğun tespitinde rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu beyan etme külfetinin ihlal edildiği sonucuna varılması gerekmektedir. Bu sonuca varıldıktan sonra ise, TTK m. 1444'ün ihlaline bağlanan yaptırımları ele alan TTK m. 1445'e başvurulmalıdır. Davalı sigortacı tarafından, yağ kaçağının rizikoyu ağırlaştırdığı riziko gerçekleştikten sonra tespit edildiği için TTK m. 1445/5 hükmü uygulama alanı bulmalıdır. Yine aynı şekilde sigorta ettirene uygulanacak yaptırımı tespit edebilmek için sözleşme süresi içindeki külfetinin ihmalen mi kasten mi ihlal edildiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Somut olayın tüm koşulları göz önüne alındığında, davacı sigorta ettirenin sözleşme süresi içindeki külfetini ihmalen ihlal ettiği sonucuna varılırsa, söz konusu ihmalle rizikonun gerçekleşmesi arasında bağlantı bulunduğu için ihmalin derecesine göre ödenecek tazminatta indirim yapılmalıdır. Buna karşın, ihlalin kasten olduğuna kanaat getirilirse, sigortacı tazminat ödemekten kurtulmalıdır.

KAYNAKÇA

Ağsaka İ, *Sigorta Sözleşmesinde Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğüne Aykırılık ve Sonuçları* (Adalet Yayınları 2015).

Akgün E, *Ferdi Kaza Sigortası Sözleşmesi* (Onikilevha Yayıncılık 2017).

Antalya, O. G, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: V/1,2* (Genişletilmiş 2. Bası, Seçkin Yayıncılık 2019).

Arseven H, *Sigorta Hukuku* (1. Baskı, Beta Yayıncılık 1987).

Avcı Z, *Rizikonun Gerçekleşmesinde Kusurun Sigorta Tazminatı ve Sigorta Bedelinin Ödenmesine Etkisi* (Adalet Yayınları 2021).

Aydın S, *Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlali ve İhlal Halinde Sigortacının Hakları – Özellikle Oranlama Sistemine Göre Tazminattan İndirim Hakkı* (Seçkin Yayınları 2018).

Ayli A, 'Türk Sigorta Hukukunda Rizikoyu Ağırlaştırma ve Sözleşmenin Süresi İçindeki Riziko Değişikliklerini İhbar Yükümlülükleri' (2011) 10(2) İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 153 – 189.

Bozer A, *Sigorta Hukuku* (1. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1965).

Can M, *Türk Özel Sigorta Hukuku Ders Kitabı Cilt – 1* (Adalet Yayınları 2018).

Doğanay İ, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi* (4. Baskı 3. Cilt, Beta Yayıncılık 2004).

Erbaş Açıklık A, 'Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlali Halinde Sigortacının Sahip Olduğu Haklarla İlgili Bazı Sorunlar' (2019) 35(2) Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 131 – 168.

Eren F, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (25. Baskı, Yetkin Yayınları 2020).

Emirlioğlu F, *Sigorta Ettirenin Zararı Önleme – Azaltma ve Sigortacının Rücu Haklarını Koruma Külfeti (TTK m. 1448)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Ağustos 2020).

Kayıhan Ş, 'Alman ve Türk Özel Sigorta Hukukunda Sigorta Ettirenin Kurtarma Ödevi' (2005) IX (1-2) Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 513 – 541.

Kayıhan Ş ve Günergök Ö, *Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri* (5. Baskı, Umutepe Yayınları 2020).

Kender R, *Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku* (Güncelleştirilmiş 15. Baskı, Onikilevha Yayıncılık 2016) (Kender, 'Hususi Sigorta').

Kender R, 'Türk Ticaret Kanunu Taslağının Sigorta Hukukuna İlişkin Hükümleri Hakkında Düşünceler' (2005) (Özel Sayı: 1) Sigorta Hukuku Dergisi, 7 – 28.

Keser S, *Mesleki Sorumluluk Sigortası Sözleşmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi 2015).

Köroğlu Ölmez B, 'Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülüğü' (2016) 1(2) Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 265 – 291.

Memiş T, *Yangın Sigortasında Riziko* (Seçkin Yayıncılık 2001).

Metezade Z, '*Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Altıncı Kitap Birinci Kısım İle İlgili Görüşler (Genel Hükümler)*' (2005) (Özel Sayı: 1), Sigorta Hukuku Dergisi, 35 – 51.

Oğuzman M. K. ve Öz M. T, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt – 2* (Gözden Geçirilmiş 16. Bası, Vedat Kitapçılık 2021).

Omağ MK, *Türk Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması Sorunu* (Sigorta Hukuku Türk Derneği 1985).

Şeker Öğüz Z, '*Sözleşme Öncesi İhbar Görevi*', Samim Ünan ve Emine Yazıcıoğlu (eds), *Sigorta Hukuku Sempozyumları* (Onikilevha Yayıncılık 2018) 155 – 172 (Şeker Öğüz, '*Sözleşme Öncesi*').

Şeker Öğüz Z, *Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Sözleşme Öncesi İhbar Görevi* (Filiz Kitabevi 2010) (Şeker Öğüz, '*İhbar*').

Şenocak K, '*Mal Sigortalarında Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Vecibesi (TTK m. 1293)*' (1995) 44(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 365 – 424 (Şenocak, '*Zararı Önleme*').

Şenocak K, '*Sigorta Ettirenin Rizikoyu Ağırлаştırmama ve Rizikonun Ağırlaşması Halinde Ağırlaşan Rizikoyu İhbar Külfeti*', Samim Ünan ve Emine Yazıcıoğlu (eds), *Sigorta Hukuku Sempozyumları* (Onikilevha Yayıncılık 2018) 201 - 213 (Şenocak, '*Riziko*').

Şenocak K, '*Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Külfetine İlişkin Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi*' (2014) XXVII Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, XXVIII, 45 – 64 (Şenocak, '*Yargıtay Kararları*').

Şenocak K, '*Türk Ticaret Kanunun Mal Sigortalarına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortalarına Uygulanabilirliği*' (2009) 58(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 189 – 230.

Ulaş I, *Uygulamalı Sigorta Hukuku Mal ve Sorumluluk Sigortaları* (Genişletilmiş 4. Bası, Turhan Kitabevi 2005).

Ünan S, '*Kara Sigortalarında Sigorta Ettirenin Görevleriyle İlgili Bazı Sorunlar*' (1998) (1) Sigorta Hukuku Dergisi, 97 – 113 (Ünan, '*Sorunlar*').

Ünan S, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap Sigorta Hukuku Cilt 1 Genel Hükümler (Madde 1401 – 1452)* (Onikilevha Yayıncılık 2016) (Ünan, '*Şerh*').

Yazıcıoğlu E, *Tekne Sigortası Sözleşmesi* (Beta Yayıncılık 2003).

Yazıcıoğlu E ve Şeker Öğüz Z, *Sigorta Hukuku* (Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Filiz Kitabevi 2020).

Yener Mİ, *Sigorta Sözleşmelerinde Rizikonun Ağırlaşması* (Seçkin Yayınları 2020).

Yıldırım AH, *Sigortacının Koruma ve Kurtarma Masraflarından Sorumluluğu* (TTK m. 1448/f. 3 – 4) (Onikilevha Yayıncılık 2019).

Yararlanılan Elektronik Kaynaklar;

<https://legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>.

<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/Arama>.

KISALTMALAR

AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
bkz.	: bakınız
C.	: Case
ÇÜHFD	: Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
d	: dipnot
D.	: Decision
E.	: Esas
EBYÜHFD	: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
eds	: Editör
E.T	: Erişim Tarihi
E – TTK	: 6762 Sayılı Eski Türk Ticaret Kanunu
f.	: fıkra
ff	: and following (takip eden)
HD	: Hukuk Dairesi
İKÜHFD	: İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
K.	: Karar
m.	: madde
n	: footnote (dipnot)
s.	: sayfa
SHD	: Sigorta Hukuku Dergisi
T.	: Tarih
TTK	: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu
vs.	: vesaire

